

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ ІНСТИТУТУ ЗАТРИМАННЯ В УКРАЇНІ**REGULATORY AND LEGAL ANALYSIS OF PROBLEM ISSUES OF LAW ENFORCEMENT PRACTICE DETENTION INSTITUTE IN UKRAINE**

**Солдатенко О.А., к.ю.н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Навчально-науковий інститут права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**

У статті розглядаються проблемні питання правового регулювання інституту затримання, що виникають у правозастосовній практиці, в контексті ймовірної гармонізації сучасного кримінального процесуального законодавства з європейськими стандартами у сфері прав і свобод людини. Здійснення кримінального судочинства відбувається у відповідності до кримінального процесуального законодавства України, яке складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК України) та інших законів України. Наведене цілком узгоджується з тим, що кримінальне провадження має проводитися в суворій відповідності з процесуальною формою, яка встановлена правовими нормами на рівні законодавчих актів. Разом із тим, вивчення актуальної судової практики свідчить, що мають місце неоднозначні випадки застосування приписів КПК України, які, на наше переконання, потребують нагального вирішення з боку законодавця з метою належного захисту прав та законних інтересів як підозрюваного, обвинуваченого, так й інших осіб.

На основі ретельного аналізу положень норм чинного кримінального процесуального законодавства України було виокремлено певну недосконалість законодавчої техніки під час конструювання нормативного змісту положень КПК України, що стосуються процедури проведення особистого обшуку під час затримання особи у порядку ст. 208 КПК України. Із даного приводу звернено увагу на правову позицію, яка викладена в п.п. 39–44 постанови Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 15 червня 2021 року по справі № 204/6541/16 (провадження № 51-2172км19).

Сформульовані у статті пропозиції спрямовані на вдосконалення положень частини 3 ст. 214 КПК України, з безпосереднім закріпленням в частині 3 ст. 208 КПК України відповідних особливостей стосовно порядку проведення невідкладного особистого обшуку затриманої особи. Наведено обґрунтовані рекомендації щодо оптимального застосування окремих норм національного законодавства, що свідчать про практичну цінність результатів проведеного дослідження.

Ключові слова: кримінальне процесуальне законодавство, європейські стандарти, право на свободу та особисту недоторканість, запобіжні заходи, затримання, досудове розслідування, особистий обшук, кримінальне провадження, уповноважена службова особа, правове регулювання.

The article examines the problematic issues of legal regulation in the field of the institution of detention that arise in law enforcement practice, in the context of the likely harmonization of modern criminal procedural legislation with European standards in the field of human rights and freedoms. Reasoned recommendations regarding the optimal application of individual norms of national legislation are given, which testify to the practical value of the results of the conducted research. The article provides well-founded conclusions, which are due to the ambiguity of the legal regulation of the provisions of the current Code of Criminal Procedure of Ukraine regarding the detention of a person, in particular, in the part that concerns the lack of effective practice of applying established norms in the current criminal procedural legislation of Ukraine, which requires further comprehensive study, development of proposals and recommendations for the fastest possible elimination of relevant gaps. For this, the authors conducted a comprehensive study of the case of the Supreme Court of Ukraine No. 204/6541/16-k dated June 15, 2021, in which the Court concluded that the personal search of a person detained in accordance with Art. 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the entry of information about a criminal offense into the EDPR can be considered completely legitimate and in accordance with the principle of legality, and therefore all the evidence obtained as a result of such an investigative (search) action is admissible. The article emphasizes the contradictions and complete inconsistency of the conclusion of this case with the norms of the current Code of Criminal Procedure of Ukraine. On the basis of a careful analysis of the provisions of the current Criminal Procedure Law of Ukraine (hereinafter referred to as the Criminal Procedure Code of Ukraine), a certain imperfection of the legislative technique was identified during the construction of the normative content of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which relate to the procedure for conducting a personal search during the detention of a person. The proposals formulated in the article are aimed at improving the provisions of Part 3 of Art. 214 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, with direct enshrining in Part 3 of Art. 208 of the Criminal Procedure Code of Ukraine relevant features regarding the procedure for conducting an urgent personal search of a detained person.

Key words: criminal procedural legislation, European standards, regulation problems, the right to freedom and personal integrity, temporary preventive measure, detention, personal search, prospects for improvement.

Постановка проблеми. Людина, її права, свободи і законні інтереси визнаються в Україні найвищими цінностями, а їх визнання та захист є головним обов'язком держави. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість, але свобода окремої людини не є абсолютною, тому що вона повинна враховуватися і поєднуватися з правами та свободами інших людей у суспільстві. Необхідність захисту прав, свобод і законних інтересів особи зумовлює можливість застосування до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасових заходів примусового характеру. З огляду на це, та з метою досягнення цілей кримінального провадження, КПК України передбачає можливість затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, що тимчасово обмежує її конституційні права і свободи до відповідного рішення суду.

Враховуючи специфіку сфери кримінального судочинства, право на свободу та особисту недоторканість особи може бути обмежено лише при відповідних правових умовах, особливо коли пріоритетом є захист інтересів інших осіб, держави та суспільства. Проте практична діяльність правоохоронних органів свідчить про наявність певних законодавчих неузгодженостей та протиріч. Це призводить з одного боку до порушення прав і свобод людини, а з іншого – до неналежного забезпечення захисту прав службових осіб. Наприклад, в частині, що стосується порушення прав та законних інтересів осіб, то вважаємо за доцільне наголосити на тому, що до найбільш поширених серед правоохоронців посягань на особисті права та свободи людини є порушення права на особисту свободу та недоторканість під час затримання. Це зумовлено перш за все, неоднозначністю пра-

вового регулювання положень чинного КПК України щодо затримання особи, а також відсутністю ефективної практики застосування закріплених норм у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, що й зумовлює необхідність подальшого дослідження та виокремлення проблемних питань, пов'язаних з правовим регулювання відповідного тимчасового запобіжного заходу. Щодо неналежного забезпечення захисту прав службових осіб, то на підтвердження вищевикладеного можемо зазначити, що за роки незалежності України, під час виконання службових обов'язків, зокрема безпосередньо при затриманні злочинців, загинули тисячі правоохоронців [1], ще більше отримали поранення, та з кожним днем кількісний показник даної статистики зростає. Тому, зважаючи на недосконалість нормативного регулювання процедури проведення відповідного тимчасового запобіжного заходу у КПК України, дослідження актуальних проблем правового інституту затримання особи в контексті сучасної процесуальної діяльності набуває особливого значення.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблематиці нормативно-правового регулювання інституту затримання за чинним КПК присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних учених, зокрема, таких як: В. В. Рогальської, О. А. Солдатенко, Д. В. Лазаревої, А. В. Захарко, Н. П. Черняк, А. Г. Гаркуші, В. М. Федченко, Ю. В. Лук'яненко, О. О. Юхно та багато інших [2; 3; 4]. Саме їх наукові напрацювання слугують фундаментальним підґрунтям для подальшого дослідження відповідної проблематики.

Проте наявні наукові дослідження не висвітлюють усієї комплексності зазначених питань, а навпаки свідчать про необхідність самостійного конструктивного дослідження. Крім того, визнання Україною міжнародно-правових норм і принципів, а також практики Європейського суду з прав людини (далі по тексті – ЄСПЛ) у сфері захисту основоположних прав та інтересів осіб, зумовлює необхідність пошуку концептуально нових підходів до оптимізації тимчасового обмеження права на свободу та особисту недоторканість під час затримання. Більш того, неоднозначність правового регулювання положень чинного КПК України щодо затримання особи, попри вдосконалення його у новому КПК України 2012 року, (де було уточнено формулювання підстав відповідного затримання та чітко визначений момент його початку, а також деталізовано багато інших не менш важливих обставин), зокрема відсутність ефективної практики застосування закріплених норм у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України потребують подальшого всебічного вивчення, розробки пропозицій і рекомендацій для якнайшвидшого усунення наявних прогалин.

Метою статті є висвітлення актуальних питань, що виникають у слідчій і судовій практиці за допомогою дослідження нормативного змісту положень чинного кримінального процесуального законодавства, а також виокремлення можливих шляхів вдосконалення правового регулювання проведення затримання. Таким чином, мета дослідження зумовлена наявністю низки невирішених теоретичних і практичних питань правового регулювання затримання у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, у зв'язку з чим виникає необхідність формування та законодавчого закріплення більш ефективного механізму процесуальних гарантій захисту прав, свобод і законних інтересів затриманих осіб.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Соціальна діяльність людини невід'ємно пов'язана з розвитком правової держави, що у свою чергу, історично впливає на формування та подальше закріплення у вітчизняному законодавстві прав, свобод і законних інтересів людини. Ми вважаємо, що у сучасній системі природних і невідчужуваних прав людини най-

важливіше значення займає право на свободу та особисту недоторканість.

З метою належного захисту прав осіб, на різних історичних етапах державотворення сучасної України запроваджувалися абсолютно різні заходи процесуального примусу щодо протидії кримінальним правопорушенням [4, с. 7].

Вищевикладене зумовлює необхідність у комплексному дослідженні передумов тимчасового обмеження права на свободу та особисту недоторканість під час затримання особи, що у свою чергу надасть можливість виокремити як позитивні так і негативні чинники застосування інституту затримання у кримінальному процесуальному судочинстві.

Як свідчить правозастосовна практика, чинний КПК України використовується як ефективний правовий механізм на шляху розбудови правової держави, забезпечення дотримання прав, свобод та законних інтересів осіб, надійного захисту процесуальних прав та законних інтересів учасників кримінального провадження [4, с. 96].

Затримання особи є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, а саме тимчасовим запобіжним заходом, порядок застосування якого регламентовано як в міжнародних документах (ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, ст. 5 ЄКПЛ, тощо) так і в національному законодавстві (ст. 29 Конституції України, ст. ст. 131, 188–191, 207–213, 298-2, 582, глава 41 КПК України, та рядом інших законів). Метою застосування затримання відповідно до національного законодавства є: запобігання злочину чи його припинення (ст. 29 Конституції України); досягнення дієвості кримінального провадження (ст. 131 КПК України); привід для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ст. 188 КПК України) [2, с. 22].

Більш актуальною відповідна проблематика стає в контексті запровадження європейських правових стандартів стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у кримінальному процесуальному законодавстві.

Таким чином забезпечення права на свободу та особисту недоторканість закладено у підвалі національного законодавства, яке спрямовано на кореляцію зі статтею 5 Європейської конвенції з прав людини (далі по тексті – ЄКПЛ). Стаття 5 ЄКПЛ фактично представляє собою сукупність міжнародно правових стандартів у сфері забезпечення права на свободу та особисту недоторканість, які повинні визнаватися національними законодавствами з метою дотримання засади верховенства права та законності [3, с. 18].

Виходячи з інтегрованих у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство європейських правових норм, правовий інститут затримання особи вимагає ефективної практичної реалізації різноманітних процесуальних засобів, які містяться в ньому, а також вдосконалення підходів до їх використання та вмілого застосування, що дозволить унеможливити від помилок, які знайшли своє відображення, наприклад, у справах Європейського суду з прав людини (далі по тексті – ЄСПЛ) «Смолик проти України» (від 19.01.2012 р.) [5], «Макаренко проти України» (рішення від 30.01.2018 р.) [6], «Корбан проти України» (рішення від 04.07.2019 р.) [7], «Ус проти України» (рішення від 04.01.2020 р.) [8] та багато інших.

Невтішною також видається статистика Офісу Генерального прокурора щодо кримінальних правопорушень, які являють собою незаконне позбавлення волі, зокрема незаконне затримання особи, відповідальність за які передбачена у ст. 371 Кримінального кодексу України. Так, наприклад, за 2020 рік було зареєстровано 107 таких кримінальних правопорушень, за 2021 рік – 71 [9].

Окрім цього, щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради з прав людини про стан додержання та захисту

прав і свобод людини та громадянина в Україні за 2021 рік проступити у собі положення щодо порушення кримінального процесуального законодавства, де понад 116 заяв стосувалося саме порушень поліцейськими прав на свободу та особисту недоторканість громадян [10].

Викладене свідчить про нагальну необхідність подальшого всебічного вивчення окремих положень КПК України, на підставі чого необхідно сформулювати та надати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання існуючих прогалин та протиріч у сфері затримання особи.

Для цього, вважаємо за необхідне, провести конструктивний аналіз справи Верховного Суду України (далі по тексту – Суд) № 204/6541/16-к від 15 червня 2021 року (провадження № 51-2172км19), де визначено, що не у всіх випадках порушення навіть фундаментальних прав і свобод особи під час кримінального провадження має пряий вплив недотримання гарантій справедливості судового розгляду, зокрема й на допустимість доказів. Необґрунтовано тривале тримання під вартою або погані умови утримання можуть становити серйозне порушення фундаментальних прав і свобод особи, однак самі собою не впливають на допустимість доказів, отриманих під час кримінального провадження [11].

Щоб надати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання існуючих проблемних питань у правовому інституті затримання особи, перш за все, необхідно проаналізувати декілька основних моментів даної справи:

- 1) відсутність протоколу затримання;
- 2) законність затримання та проведення особистого обшуку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі по тексту – ЄРДР);
- 3) допустимість вилучених доказів.

Саме комплексне дослідження та виокремлення особливостей обставин даної справи надасть нам можливість визначити основні моменти на які необхідно звернути увагу.

Що стосується *відсутності протоколу* під час затримання, то можемо виокремити наступне: у цій справі особу дійсно було затримано працівниками поліції 9 серпня у значенні ст. 209 КПК України, тому складений правоохоронцями протокол затримання від 11 серпня не відображає дійсних обставин такого затримання. Однак, Суд зазначає, що факт затримання може визначатися й іншими засобами доказування, а не лише протоколом затримання [12].

З цим міркуванням Суду слід погодитись, адже під час встановлення обставин та підстав затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, перш за все необхідно виходити з дійсних обставин, які встановлюються на підставі усієї сукупності отриманих доказів, але не обмежуючись лише протоколом.

Законність затримання та проведення особистого обшуку до внесення відомостей до ЄРДР. Суд наголошує на тому, що обставини затримання і особистого обшуку засудженого, встановлені судами попередніх інстанцій, свідчать про наявність підстав, передбачених статтею 208 КПК України, для такого затримання. Особистий обшук є складовою процесу затримання і, таким чином, законне затримання саме собою дає підстави для проведення особистого обшуку. Необхідно звернути увагу на те, що особистий обшук затриманої особи є необхідним, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Тому особистий обшук, як правило, проводиться невідкладно після затримання. Таким чином, законність проведення обшуку до внесення відомостей в ЄРДР залежить від того, чи законно проводити затримання за таких обставин [11].

Допустимість вилучених доказів. Враховуючи вищевикладені обставини справи, Суд дійшов висновку, що проведення особистого обшуку затриманої в порядку

ст. 208 КПК України особи до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР можна вважати цілком правомірним і таким, що відповідає засаді законності, а тому й всі докази отримані за результатами такої слідчої (розшукової) дії є допустимими [11].

Однак, проаналізувавши ключові обставини даної справи, ми ніяк не можемо погодитись з таким міркуванням Суду. Обґрунтування нашої думки, з безпосереднім урахуванням норм КПК України, наведемо нижче.

Таким чином, аналізуючи приписи ч. 3 ст. 214 КПК України можна виокремити наступне: за загальним правилом, *не допускається* і тягне за собою відповідальність здійснення досудового розслідування до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Зокрема із загального правила, існують винятки щодо здійснення досудового розслідування до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Всі винятки із загального правила є вичерпними та можуть бути встановлені лише в ч. 3 ст. 214 КПК України, а саме:

1) проведення огляду місця події, після завершення якого, відомості до ЄРДР вносяться невідкладно [13]. Таким чином законодавцем було закріплено обов'язок доведення саме *невідкладності* проведеної слідчої (розшукової) дії стороною обвинувачення;

2) проведення вичерпного переліку процесуальних дій для з'ясування конкретних обставин вчинення кримінального проступку, а саме: проведення медичного освідчення; відібрання пояснень; отримання висновку спеціаліста та зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей і документів, що є предметом кримінального проступку, або які виявлені під час безпосереднього затримання особи, особистого огляду або огляду речей [13]. Тобто зазначене стосується тільки кримінальних проступків та ніяк не може бути застосовано під час здійснення досудового розслідування злочинів;

3) проведення досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень, які були виявлені на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України (в такому разі внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР відбувається за першої ж можливості) [13].

Відповідно до ч. 3 ст. 208 КПК України уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 КПК України та ст. 236 КПК України [13].

Комплексне дослідження вищевикладених норм чинного кримінального процесуального законодавства надає підстави виокремити основні особливості обшуку особи, яка була затримана в порядку ст. 208 КПК України:

– проведення обшуку особи допускається слідчим, прокурором та уповноваженою службовою особою. Варто наголосити на тому, що законодавець окремо не вказує на відповідні повноваження дізнавача, однак вважаємо, що він охоплений категорією «уповноважена службова особа»;

– здійснення обшуку особи відбувається у загальному порядку, який визначається частиною 7 ст. 223 КПК України та ст. 236 КПК України [13];

– проведення обшуку особи вважається правом, але аж ніяк не обов'язком слідчого, прокурора та уповноваженої службової особи;

– рішення слідчого, прокурора чи уповноваженої службової особи є підставою для проведення особистого обшуку осіб, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження [13];

– на вимогу затриманої особи, особистий обшук необхідно проводити у присутності адвоката. Для прибуття

адвоката надається 3 години, водночас неприбуття адвоката у визначений строк не перешкоджає проведенню особистого обшуку [13];

– кримінальним процесуальним законодавством чітко встановлена вимога про обов'язкову присутність двох незаінтересованих осіб [13]. При цьому немає значення те чи були застосовані при цьому технічні засоби фіксування; – хід та результати особистого обшуку фіксуються у протоколи [13].

Враховуючи вищевикладене, можемо наголосити на тому, що особистий обшук затриманих осіб ніяк не може проводитися до внесення відомостей до ЄРДР, а всі докази, які зібрані чи отримані стороною обвинувачення за результатами особистого обшуку затриманої особи до внесення відомостей про відповідне кримінальне правопорушення до ЄРДР, необхідно характеризувати як недопустимі. Це є цілком очевидним з урахуванням правової доктрини «плідів отруйного дерева» (справа ЄСПЛ «Гегген проти Німеччини» від 01.08.2010 р. [14]).

На підтвердження нашої думки вважаємо за доцільне привести також практику Верховного Суду: постанова від 21 січня 2020 року по справі № 381/2316/17 (провадження № 51-2344км19) [15], постанова від 05 лютого 2019 року по справі №236/2029/16 (провадження № 51-3381км18) [16], постанова від 31 травня 2018 року по справі № 236/439/16 (провадження № 51-952км18) [17], та багато інших, де Суд наголошував на неможливості проведення особистого обшуку до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Тому ми вважаємо, що за наведених тверджень, висновки у справі № 204/6541/16 Верховного Суду від 15 червня 2021 року ніяк не відповідають положенням КПК України та суперечать основним принципам вітчизняного кримінального судочинства.

Водночас, ми притримуємось думки, що вищевикладені міркування Верховного Суду у справі №204/6541/16 від 15 червня 2021 року необхідно використати для врегулювання відповідних неузгодженостей у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, у тому числі в частині диференціації невідкладного особистого обшуку затриманої особи в порядку ст. 208 КПК України і особистого обшуку особи в загальному порядку відповідно до частини 7 ст. 223 КПК України та ст. 236 КПК України.

Таким чином правовий аналіз закріплених норм у чинному кримінальному процесуальному законодавстві Укра-

їни, надає підстави висловити пропозиції, які можна буде використати для вдосконалення окремих положень КПК України. Тому ми вважаємо, що проведення особистого обшуку особи, затриманої за вчинення кримінального правопорушення, в порядку ст. 208 КПК України, можливе й до моменту внесення відомостей до ЄРДР. Однак лише при умові, якщо законодавцем будуть внесені відповідні зміни до положень ч. 3 ст. 214 КПК України, включаючи при цьому відступ від універсального порядку проведення особистого обшуку особи, що зазначений у частині 7 ст. 223 КПК України й ст. 236 КПК України. Разом з вищезазначеним, доцільним виступає обов'язкове закріплення у частині 3 ст. 208 КПК України положень, які б регламентували особливий порядок процедури проведення такої слідчої (розшукової) дії, як невідкладний особистий обшук особи, затриманої за вчинення кримінального правопорушення.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, вищевикладене дослідження надало нам можливість надати обґрунтовані висновки, які зумовлені неоднозначністю правового регулювання положень чинного КПК України щодо затримання особи, зокрема в частині, що стосується відсутності ефективної практики застосування закріплених норм у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, що потребує подальшого всебічного вивчення, розробки пропозицій і рекомендацій для якнайшвидшого усунення відповідних прогалин. Для цього, нами було проведено комплексне дослідження справи Верховного Суду України № 204/6541/16-к від 15 червня 2021 року, в якій Суд дійшов висновку, що проведення особистого обшуку затриманої в порядку ст. 208 КПК України особи до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР можна вважати цілком правомірним і таким, що відповідає засаді законності, а тому й всі докази отримані за результатами такої слідчої (розшукової) дії є допустимими. Однак, ґрунтовний аналіз основних обставин справи, надав нам можливість висловити думку про суперечність та цілковиту невідповідність висновку даної справи нормам чинного КПК України. Таким чином, було зроблено висновок про те, що особистий обшук затриманої особи в порядку ст. 208 КПК України можна буде проводити й до моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, однак лише тоді, коли законодавцем будуть внесені відповідні зміни до положень чинного КПК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. У Національній поліції вшановують правоохоронців, які загинули при виконанні службових обов'язків. *Національна поліція України: офіційний вебпортал*. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/ostannya-zmina-u-natspolitsii-vshanovuyut-pravookhorontsiv-yaki-zaginuli-pri-vikonanni-služhbovikh-obov'yazkiv> (дата звернення 20.03.2023).
2. Затримання у кримінальному провадженні : навч. посіб. / А.В. Захарко, В.В. Рогольська, О.А. Солдатенко та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 224 с.
3. Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті затримання уповноваженою службовою особою в порядку статті 208 Кримінального процесуального кодексу України: метод. рек. / Авт. кол. : М.С. Цуцкірідзе, В.В. Рогольська, О.А. Солдатенко, А.Г. Гаркуша, Д.В. Лазарева та ін. Дніпро: ДДУВС, 2022. 113.
4. Затримання особи як захід забезпечення кримінального провадження: монографія / Ю. В. Лук'яненко, О. О. Юхно / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. О. Юхна. Харків: Панов, 2016. 264 с.
5. Справа «Смолик проти України» (Case of Smolik v.Ukraine) від 19 січня 2012 року : Рішення Європейського суду з прав людини URL:<http://consultant.parus.ua/?doc=08JB0E0FC0> (дата звернення 23.03.2023).
6. Справа «Корбан проти України» (Case of Korban v.Ukraine) від 4 липня 2019 року : Рішення Європейського суду з прав людини URL: https://ips.ligazakon.net/document/SOO01225?ed=2019_07_04 (дата звернення 23.03.2023).
7. Справа «Ус проти України» (Case of Us v.Ukraine) від 19 січня 2012 року : Рішення Європейського суду з прав людини URL: https://protocol.ua/ua/us_protiv_ukraini/ (дата звернення 23.03.2023).
8. Свириденко С. Воля та сваволя, або як норми КПК допоможуть протидіяти завідомо незаконному затриманню. *Судова практика*. URL: <https://zib.com.ua/ua/pda/149138.html> (дата звернення 22.03.2023).
9. Офіс Генерального прокурора України. *Статистика*. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 21.03.2023).
10. Уповноважений верховної Ради з прав людини. *Щорічні та спеціальні доповіді*. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-spesialni-dopovidi> (дата звернення 21.03.2023).
11. Судова справа № 204/6541/16-к: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15 червня 2021 року (провадження № 51-2172км19). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97736430> (дата звернення 21.03.2023).
12. Судова справа № 489/6249/17: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 року (провадження №51-2435км19). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87640542> (дата звернення 21.03.2023).
13. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 : станом на 08.03.2022// *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 22.03.2023 р.).

14. Справа «Гефрен проти Німеччини» (Case of Gafren v. Germany) від 1 червня 2010 року : Рішення Європейського суду з прав людини. URL: <http://surl.li/fskqt> (дата звернення 23.03.2023).

15. Судова справа № 381/2316/17: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21 січня 2020 року (провадження № 51-2344км19). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87179214> (дата звернення 21.03.2023).

16. Судова справа № 236/2029/16: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 5 лютого 2019 року (провадження № 51-3381км18). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/79684896> (дата звернення 21.03.2023).

17. Судова справа № 236/439/16: Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 травня 2018 року (провадження № 51-952км18). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74475940> (дата звернення 21.03.2023).